

Лохвицька Л. Науково-методичне забезпечення системи дошкільної освіти: історична ретроспектива і напрями модернізації на сучасному етапі Л. Лохвицька // Рідна школа. - 2018. - № 3-4 (берез.-квіт.). - С. 55-59.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА І НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Любов ЛОХВИЦЬКА,

*кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти, заступник декана з наукової роботи факультету педагогіки і психології
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

Сучасні зміни в освітній політиці нашої держави неминуче стосуються оновлення й удосконалення її першого складника – системи національної дошкільної освіти, що сприятиме інтеграції у світовий освітній простір та підвищення її якості. Останнє своєю чергою пов'язується із загальними орієнтирами процесу поліпшення ефективності науково-методичного забезпечення освітньої галузі на усіх рівнях. Зазначене питання чітко віддзеркалюється в Законах України «Про освіту» (№ 145-VIII. від 05.09.2017 р.) та «Про дошкільну освіту» (2001 р. зі змінами згідно із прийнятим рамковим законом), де вказано, що «невід'ємним складником системи освіти є дошкільна освіта», яка визначена як один з її рівнів і «відповідає нульовому рівню Національної рамки кваліфікацій» (р. 2 «Структура освіти» ст. 10-11) [2], а завдання науково-методичного вбачаються в «розробленні та впровадженні програмно-методичної бази дошкільної освіти; створенні навчально-виховних програм, навчально-методичних та навчально-наочних посібників; узагальненні та поширенні передового

педагогічного досвіду; організації співпраці з іншими навчальними закладами для підвищення ефективності програмно-методичного забезпечення; аналізі стану освітньої роботи та рівня розвитку дитини відповідно до завдань дошкільної освіти, Базового компонента дошкільної освіти; підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників системи дошкільної освіти; пропаганді просвітницької діяльності у засобах масової інформації» (р. 5 «Науково-методичне забезпечення системи дошкільної освіти» ст. 26) [1]. Саме цим окреслюється актуальність розгляду питання про необхідність обґрунтування і визначення векторів модернізації науково-методичного супроводу дошкільної освіти.

Педагогічний контент здійснення науково-методичного забезпечення дошкільного складника освіти має місце в доробку сучасних українських науковців Н. Гавриш, О. Коваленко, К. Крутій, Л. Пісоцької, Т. Пономаренко, Н. Фроленкової та ін. [3; 4; 5; 7; 8; 10]. Нам імponує наукова позиція, що «задовольнити сучасні запити суспільства зможе лише висока якість дошкільної освіти» (за дослідженнями Н. Фроленкової [10, с. 118]), яка ґрунтуватиметься на інноваційних здобутках у галузі дошкільної педагогіки та психології розвитку особистості дошкільного віку, які перевірені практикою завдяки ретельному науково-методичному забезпеченню всієї системи дошкільної освіти. Переконливими щодо зазначеного аспекту роботи є погляди К. Крутій, яка зауважила, що в методичній службі дошкільної освіти необхідно застосовувати комплексний підхід, оскільки саме по собі поняття «якість», до якого прагнемо здійснюючи оновлення й удосконалення всієї системи довкілля, охоплює – якість мети, якість процесу, якість управління, якість результату [5, с. 75]. Наразі виникає потреба схарактеризувати робоче визначення досліджуваного феномену. Під модернізацією науково-методичного забезпечення системи дошкільної освіти слід розуміти розробку нових універсальних вимог до професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, активізацію експериментально-дослідницької діяльності і передового

педагогічного досвіду та раціональне методичне їх супроводження, осучаснення якісної управлінської діяльності ними шляхом правильної організації внутрішнього контролю, поглиблення знань про алгоритм його здійснення та етапи впровадження в практику роботи.

З огляду на зазначене *мета статті* полягає в здійсненні аналізу історичних етапів становлення і розвитку науково-методичного супроводу в системі дошкільної освіти та визначенні особливостей на кожному з них; розкритті сучасних тенденцій реалізації завдань науково-методичної роботи у системі дошкільної освіти та окресленні основних принципів і функцій її здійснення, а також репрезентації сутності поняття.

Задля визначення сьогочасних аспектів системи дошкільної освіти вагомим є звернення до накопиченого арсеналу її науково-методичного забезпечення, а отже, короткий ретроспективний огляд. Дошкільна освіта у процесі загального розвитку на всіх етапах системи освіти в Україні була її специфічною галуззю з властивими тільки для неї багатьма підходами у організації та управлінні нею. На відміну від системи загальної середньої освіти рівень розробленості науково-методичного забезпечення проблем управління дошкільною освітою є не досить високим. Більша частина наукових досліджень присвячені проблемам змісту якості дошкільної освіти, його моніторингу, дидактичним підходам до реалізації завдань [3; 4; 5; 7; 8; 10]. Проте протягом усіх періодів розвитку освітньої галузі система управління дошкільною освітою мала власну специфіку. Поділяємо погляди В. Саюк щодо виокремлення декількох етапів становлення системи методичної служби в Україні [9, с. 10]. Методичне забезпечення дошкільного виховання почало розвиватися понад 100 років тому, коли з'явилися суспільні заклади для виховання дітей дошкільного віку. Так доречним буде умовне визначення таких етапів.

Перший етап (середина XIX ст. – 1917 р.) – зародження системи дошкільної освіти, виникнення потреби надання методичного супроводу. У цей період відзначається своєю діяльністю Київське товариство народних

дитячих садків (1902 р., очільники подружжя Лубенців – Тимофій Григорович і Наталя Дмитрівна), яке опікувалося й питаннями методичного супроводу роботи в дитячих садках, друкуючи поради в щорічних звітах і часописі «Дошкільне виховання», що виходив друком з 1911 р. (редактором його була Наталя Дмитрівна Лубенець). За її авторством у 1911 р. вийшли праці «Громадські та сімейні засади в дошкільному вихованні» та «Народний дитячий садок», у яких обґрунтовано низку важливих положень щодо облаштування закладів для дітей дошкільного віку, організації освітньо-виховного процесу в ньому, а також фрагменти методичної роботи. На цьому ж аспекті зосереджувалась увага і в роботі фундатора суспільного дошкільного виховання в Україні – Софії Федорівни Русової «Націоналізація дошкільного виховання», опублікованої в журналі «Світло» в 1912 р. [6, с. 15].

Другий етап (роки УНР – 1917-1919) – початок розвитку методичної роботи, створення методичних служб, що було пов'язано з необхідністю розширення мережі закладів дошкільної освіти і підготовки педагогічних кадрів для роботи в них. Незважаючи на те, що це нетривалий у часі період, але ним були закладено прогресивні підвалини, що зафундаментували основу створення мережі науково-методичного забезпечення освіти вцілому. Першим паростком став створений у 1917 р. відділом позашкільної освіти і дошкільного виховання, яким керувала Софія Федорівна Русова, «семінарій як науково-методичний центр» [там само, с. 18]. А вже в 1918 р. починають своє існування офіційні документи, що регулювали освітню діяльність того часу, зокрема «Організаційні поради в справі позашкільної і дошкільної освіти».

Третій етап (20-ті – 90-ті рр. ХХ ст.) – найтриваліший зі всіх, характеризується як позитивними зрушеннями у законодавчо-регуляторній освітній політиці та накопичення досвіду методичних служб, так і чинниками, що спровокували кризу адміністративного управління всією системою освіти. Цей період відзначається ствердженням суспільного

дошкільного виховання. Уже в 20-х рр. минулого століття в нашій державі починають створюватися спеціальні відділи – методичні бюро, функцією яких була організація методичної роботи і надання консультаційної допомоги вихователям. У цей час з'являються перші нормативні документи, що регламентували здійснення такого виду роботи – «Положення про організацію методичної роботи на місцях» [9, с. 11]. У 30-х рр. було сформовано навчально-методичний сектор при уряді України – Державний науково-методичний комітет Наркомосвіти, який став реалізовувати завдання координувальної та контролю вальної діяльності на місцях [там само]. І в 1936 р. відкрито Український науково-дослідний інститут педагогіки (Харків), в структурі якого була секція дошкільного виховання, що функцією мала розробку розпорядчих документів і методичного забезпечення для дошкілля [6, с. 25]. Так почала будуватися цілісність системи методичної роботи, що своєю основою мала вертикальне управління. У післявоєнний час продовжується розбудова методичних служб за обраним вектором, де пріоритетом визнавалося професійне вдосконалення педагогів-вихователів дітей дошкільного віку. З 1959 р. така місія покладалася на методичні кабінети, а їх головним завданням стало методичне забезпечення дитячих садків та «підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Така система методичної роботи проіснувала до 70-х років минулого століття» [9, с. 12]. У подальші роки відбувається удосконалення структури методичної роботи в Україні. Прийнята 1984 р. Постанова «Про реформу загальноосвітньої і професійної школи» своїм наслідком мала затвердження низки документів, зокрема, «Типового положення про районний (міський) методичний кабінет» [6, с. 46]. У ньому були визначені як головні напрями роботи, так і основні засадничі положення про організацію його діяльності. Новацією стало проведення методичних об'єднань для різних категорій дошкільних працівників. Можна стверджувати про створення в цей час розгалуженої система методичної роботи на різних рівнях: як загальнодержавному, так і місцевому.

Четвертий етап (від 1991 р. – до 2017 р.) – осучаснення системи методичної служби; пошук вітчизняних підходів і засобів удосконалення науково-методичного забезпечення сектору дошкільного виховання у зв'язку з базуванням на принципах демократизму на національного відродження. Здобувши незалежність, в українській державі методичні служби починають все більше переорієнтовувати свою діяльність на реалізацію регіональних програм розвитку освіти, в тому числі й дошкільної. Цитуючи Г. Данилову¹, В. Саук підкреслив: «Методологічним обґрунтуванням методичної служби стає системний підхід, теорія безперервної освіти, орієнтація на особистість (педагога й дитину), гуманістичний підхід до побудови змісту й організації навчального процесу. До методичної роботи долучаються досвідчені вихователі та наукові працівники, що сприяло посиленню наукового підґрунтя методичної роботи» [9, с. 13]. У 1997 р. наказом Міністерства освіти України було затверджене нове «Положення про районний (міський) методичний кабінет», які стали називати РМК – районний методичний кабінет. Завдяки їх діяльності відбувається пошук різноманітних форм і методів роботи з дошкільними педагогічними працівниками, поширюється передовий педагогічний досвід вихователів дошкільних навчальних закладів. Проте, як засвідчили результати практики, почасти методична робота зводилася до інспектування, що призвело до потреби перегляду функційних обов'язків працівників методичних кабінетів. І, як наслідок, у 2008 р. за наказом у наказом Міністерства освіти і науки України № 119 «Про затвердження Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр)» РМК визначаються як структури, що мають здійснювати науково-методичне забезпечення системи дошкільної освіти на різних рівнях [6, с. 64]. Згідно з цим Положенням мала активізуватися інноваційна діяльність, посилилась увага до трансформування наукових ідей у педагогічну практику; оптимізуватись інформаційно-методичний супровід дошкільних навчальних

¹ Данилова Г. С. Методичні служби України: проблеми управління, професійна підготовка: навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1997. С. 16.

закладів і педагогічних працівників дошкільної освіти тощо. Окреслені напрями не втрачають своєї актуальності і на сьогодні.

П'ятий етап – нинішній (від часу прийняття нового закону «Про освіту», 2017) – модернізація та інноваційний розвиток науково-методичного забезпечення в системі дошкільної освіти. Для забезпечення подальшого розквіту дошкільної освіти, її науково-методичного забезпечення визначається нормативами, закладеними в Законі України «Про освіту» 2017 р. (№ 2145-VIII. від 05.09.2017) і затвердженими його прикінцевими положеннями змінами до Закону України «Про дошкільну освіту» [1; 2]. Відтак виникає потреба в оновленні Положення про районні (міські) навчально-методичні центри (кабінети) системи освіти у зв'язку з переформатуванням освітньої галузі в цілому, її інтеграції в європейський простір та децентралізації на основі створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Таким чином, узагальнюючи вищевикладене сформулюємо такі засадничі тези: ретроспективний аналіз становлення системи дошкільної освіти в Україні показав, що динаміка її розвитку містить декілька періодів, зокрема, визначено п'ять періодів функціонування та розвитку системи дошкільної освіти в нашій державі та управління нею; система дошкільної освіти в своєму історичному розвитку об'єктивно включала й відповідну систему методичного (а згодом і науково-методичного забезпечення) в контексті управління нею. Глибокого осмислення в сенсі удосконалення і оновлення його змісту і форм реалізації потребує сучасна мережа науково-методичного забезпечення системи дошкільної освіти. З огляду на зазначене, наступним буде визначення та окресленні основних принципів і функцій здійснення науково-методичної роботи відповідно до сучасних тенденцій реалізації завдань у системі дошкільної освіти. З-поміж низки принципів доречним буде застосування таких:

- принцип надання пріоритету самостійності, коли вихователям закладів дошкільної освіти надається право на прояв самостійності в доборі

освітньої, парціальних програм, пошуку інноваційних технологій в роботі зі дітьми, підвищення фахового рівня шляхом самоосвіти тощо;

- принцип корпоративної співпраці, який передбачає спільну діяльність кількох педагогів з питань організації, планування та корекції процесу навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку (робота в методичних об'єднаннях, освітніх проектах, творчих групах та ін.);
- принцип дорадницької підтримки, коли професійність і фаховість певного фахівця дошкільної справи, його високий рівень компетентності слугує взірцем для інших і застосовується як наставництво для молодих вихователів;
- принцип актуалізації передового педагогічного досвіду, сутність якого практичне впровадження здобутків вихователів закладів дошкільної освіти в масову роботу і організація його методичного супроводу;
- принцип розвитку освітніх потреб, основне завдання якого – стимулювати педагогів системи дошкільної освіти до наукового пошуку, спонукати до постійної потреби в самовдосконаленні, професійному зростанні, підвищенні власної фахової майстерності;
- принцип педагогічної креативності, який забезпечує готовність педагогічних працівників закладів дошкільної освіти до пошуку принципово нових рішень проблем, які виникають у професійній діяльності та розвиток у них прагнення до творчого оновлення своєї педагогічної діяльності.

Вцілому застосування презентованих принципів у процесі науково-методичного забезпечення діяльності закладів дошкільної освіти сприятиме переходу в площину горизонтальної структури системи дошкільної освіти, що й сприятиме її осучасненню й модернізації. Визначені нові орієнтири для удосконалення і розвитку системи дошкільної освіти обумовлюють якісно новий підхід щодо визначення комплексу функціональних напрямів діяльності МРК чи інших різновидів методичних служб (центрів, консультацій, громадських освітніх організацій тощо). Завдання

функціональних напрямів системи дошкільної освіти відображають синтез трансформованих у педагогічне середовище соціальних, економічних і політичних процесів, які відбуваються в українському суспільстві. В науково-методичному забезпеченні системи дошкільної освіти необхідно враховувати такі важливі функції:

- інформаційно-аналітична функція, зміст якої передусім збір, обробка та окреслення інноваційної діяльності в системі дошкільної освіти як основної рушійної сили її розвитку;
- мотиваційно-цільова функція, що розглядається з позиції індивідуального підходу до кожної особистості вихователя, зважаючи на його професійні характеристики;
- планово-прогностична функція, яка своєю сутністю має визначення доменів найближчого розвитку системи дошкільної освіти в конкретних умовах і на основі проведеного педагогічного аналізу;
- організаційно-виконавча функція, що передбачає виконання певного алгоритму дій: від з'ясування стану питання, окреслення кола конкретних завдань, визначення основних векторів руху на шляху їх реалізації, забезпечення оптимальних умов для втілення в практику – до виконання цієї роботи, покрокового втілення наміченого плану з рефлексією перебігу його на кожному етапі та аналізу отриманих результатів;
- регулятивно-корекційна функція, що своїм змістом має застосування регулювальних дій у процесі науково-методичного забезпечення системи і внесення корекційних, які означають підтримку на певному рівні і подальше зростання у форматі нового якісного стану;
- діагностично-узагальнювальна функція передбачає накопичення кейсів зібраного і опрацьованого матеріалу щодо одержаних національних здобуттів діяльності закладів дошкільної освіти та їх поширення на світовому освітньому просторі.

Отже, здійснення модернізації науково-методичного забезпечення системи дошкільної освіти є як запитом на сучасному етапі розвитку

українського суспільства, так і назрілою потребою в освітній політиці. Презентований в статті погляд – це спроба визначити основні важелі цього процесу і відшукати оптимальні шляхи реалізації.

Література

1. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] / Законодавство України; Документ 2628-14, чинний, поточна редакція від 28.09.2017, підстава 2145-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 07.02.2018).
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] / Законодавство України; Документ 2145-19, чинний, прийняття від 05.09.2017. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 07.02.2018).
3. Гавриш Н., Крутій К. Новий закон України «Про освіту»: Які зміни очікують на дошкільня? // Дошкільнє виховання. 2017. № 11. С. 2-6.
4. Коваленко О. Моніторинг якості дошкільної освіти як проблема // Моніторинг якості освіти: теорія і практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / редкол. В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа та ін. Київ: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. С. 92-96.
5. Крутій К. Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: монограф. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2006. 172 с.
6. Лохвицька Л. В. Дошкільна освіта: історія і сьогодення: довідник. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 208 с.
7. Пісоцька Л. С. Планування організації діяльності системи дошкільної освіти в регіоні / за наук. ред. М. М. Дарманського. Хмельницький: Вид-во ХГПІ, 2003. 180 с.
8. Пономаренко Т. О. Управління в системі дошкільної освіти: навч. посіб. Краматорськ: КЕГІ, 2012. 318 с.

9. Саюк В. І. Теоретичні основи методичної роботи та педагогічного дорадництва: метод. реком. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 48 с.
10. Фроленкова Н. О. Якість дошкільної освіти в Україні: феномен поняття // Молодий вчений. 2015. № 2 (17), лютий. С. 116-119.

АНОТАЦІЇ

Любов ЛОХВИЦЬКА

Модернізація науково-методичного забезпечення системи дошкільної освіти

У статті розкриваються сучасні тенденції реалізації завдань науково-методичної роботи у системі дошкільної освіти відповідно до прийнятого нового закону «Про освіту» (2017 р.) та затвердження його прикінцевими положеннями змін до Закону України «Про дошкільну освіту». Здійснено ретроспективний огляд розвитку науково-методичного супроводу в системі дошкільної освіти від часу її становлення – до сьогодення та схарактеризовані особливості на кожному з його основних етапів. Репрезентовано сутність поняття «модернізація науково-методичної роботи у системі дошкільної освіти» та визначено основні принципи і функції її здійснення в контексті оновлення і реформування дошкільної ланки в освітній політиці нашої держави.

Ключові слова: модернізація, дошкільна освіта, науково-методичне забезпечення, заклади дошкільної освіти, педагогічні працівники системи дошкільної освіти.

Любовь ЛОХВИЦКАЯ

Модернизация научно-методического обеспечения системы дошкольного образования

В статье раскрываются современные тенденции реализации задач научно-методической работы в системе дошкольного образования в

соответствии с принятым новым законом «Об образовании» (2017) и утверждением его заключительными положениями изменений в Закон Украины «О дошкольном образовании». Осуществлен ретроспективный обзор развития научно-методического сопровождения в системе дошкольного образования со времен ее становления – к настоящему и охарактеризованы особенности на каждом из его основных этапов. Представлены сущность понятия «модернизация научно-методической работы в системе дошкольного образования» и определены основные принципы и функции ее осуществления в контексте обновления и реформирования дошкольного звена в образовательной политике нашего государства.

Ключевые слова: модернизация, дошкольное образование, научно-методическое обеспечение, учреждения дошкольного образования, педагогические работники системы дошкольного образования.

Liubov LOKHVIYTSKA

Modernization of scientific and methodical provision of the preschool education system

The article reveals current trends in the implementation of the tasks of scientific and methodological work in the system of preschool education in accordance with the adopted new law «On Education» (2017) and the approval of its final positions of the amendments to the Law of Ukraine «On Preschool Education». A retrospective review of scientific and methodological support development in the system of preschool education from the time of its formation – to the present is offered and the characteristics of each stage is described. The essence of the concept "modernization of scientific and methodical work in the system of preschool education" is presented and the main principles and functions of its implementation in the context of renovation and reforming the preschool education in the educational policy of our state are defined.

Key words: *modernization, preschool education, scientific and methodological support, institutions of preschool education, pedagogical workers of the preschool education system.*